

”Uusia sanoja, uusia maailmoja”: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne

JANI VUOLTEENAHO

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto

Vuolteenaho, Jani (2002). ”Uusia sanoja, uusia maailmoja”: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne (“New words, new worlds”: textuality, socially constructed space and geography’s cultural turn). Terra 114: 4, 237–252.

Since the 1980s, and especially the 1990s, human geographers have begun to show burgeoning interest in theories and phenomena understood as cultural. The article examines the motifs and manifestations of this cultural turn. The birth of “new cultural geography” in the 1980s is examined in the context of contemporary debates. Next, the leitmotif of recent changes is placed on the idea that language and other signifying systems not only reflect, but also participate in the construction of geographical realities. A special role is attributed to poststructuralism, the most anti-empiricist and methodologically radical alternative among the cultural theories. It is argued, nevertheless, that the mainstream of new cultural research within the discipline has retained an empirical focus in its otherwise novel approaches to the social (i.e., intersubjective) construction of geographical phenomena on various spatial scales.

Jani Vuolteenaho, Department of Geography, University of Helsinki, P. O. Box 64, FIN-00014 Helsinki, Finland. E-mail: <jani.vuolteenaho@helsinki.fi>

Maantieteessä 1990-luvulla tapahtunutta kehitystä esitteleviä kirjoituksia lukiessa on vaikea olla törmäämättä käsitteeseen *kulttuurinen käänne*. Erityisesti anglosaksisissa maissa tieteenalaa on kohdannut uudenlaisten tutkimusotteiden aalto, jonka yhtenä tärkeänä alkusysäyksenä olivat 1980-luvun *uuden kulttuurisen maantieteen* muotoilut. Myöhemmin tieteenalan kulttuurinen käänne on kehitynyt hyvin kirjavaksi joukoksi erilaisiin kulttuurisiin ilmiöihin keskittyviä maantieteellisiä lähestymistapoja (esim. Crang 1998; Anderson 1999; Cook ym. 2000; Mitchell 2000). Moninaisuutta on lisännyt tieteenalan erityisalojen, kuten talousmaantieteen, yhteiskuntamaantieteen, feministisen maantieteen, poliittisen maantieteen ja historiallisen maantieteen päätyminen erilaisten kulttuuristen uudelleenmäärittelyjen piiriin (esim. Ley & Duncan 1993: 331; Gregory 1994; Sayer 1994; Barnes 1995; Kong 1997: 182; Crang 1998: 11; Entrikin 1998; Mitchell 1999; Taylor 1999; Soja 1999; Amin & Thrift 2000; Cook ym. 2000; Johnston ym. 2000; Rodríguez-Pose 2001). On jopa sanottu, että kokonaisvaltaisen kuvan muodostaminen kulttuurisen käänneen jälkeisestä maantieteestä on mahdottomuus (Mitchell 2000: xiv; Häkli 1999: 8). Useimmiten moninaisuus on kuitenkin tulkittu elinvo-

maisena tieteenalan vastaukseksi nopeasti muuttuvan maailman synnyttämiin uudentilaisiin tutkimuskysymyksiin, ei yhtenäisen tieteenalan kuoliniskuksi. Uudistumiskyvystä kertoo myös se, että alan keskusteluissa ja oppikirjoissa on tarjottu lukuisia systematisoivia esityksiä kulttuurisen käänneen maantieteessä synnyttämistä kehityskuluista (esim. McDowell 1994; Haarni ym. 1997: 20–28; Johnston 1997: 268–317; Häkli 1999; Cook ym. 2000; Mitchell 2000).

Monet viimeaikaiset maantieteessä esiin nousseet käsitteet ja tutkimusteemat – kuten kiinnostus representaation (esittämisen), identiteetin ja toiseuden, erojen ja vallan, kehollisuuden sekä globalisaation kysymyksiin – paljastavat, että tieteenalan kulttuurinen käänne on tapahtunut yhteydessä muihin yhteiskuntatieteisiin ja humanistisiin tieteenaloihin. Olisi ongelmallista pyrkiä ymmärtämään muutosta pelkästään maantieteen sisäisestä teoreettisesta kehityksestä ja tutkimusperinteistä käsin (ks. Livingstone 1992: 9–11). Kuten monilla muilla aloilla ja etenkin perinteisiä tieteenalajajot- teluja karsastavan kulttuurintutkimuksen piirissä, kehitys on kulkenut kohti monitieteistymistä, humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tutkimusot- teiden lähentymistä sekä entistä monipuolisempaa

kiinnostusta erilaisiin tilaan liittyviin ongelmanasetteluihin. Maantieteessä (kuten muillakin perinteisillä tieteenaloilla) tilannetta on kuitenkin leimannut yhtäaikainen pyrkimys jäsentää uusien tutkimussuuntausten suhdetta alan perinteesen ja lähihistoriaan. On tunnistettavissa toisistaan poikkeavia painotuksia, joilla tarinaa maantieteen kulttuurisesta käänteestä on kerrottu. Osa tutkijoista on pyrkinyt ”juonellistamaan” viimeaikaista kehitystä korostamalla syntyneiden versojen historiallista jatkuvuutta. Esimerkiksi tekstuaaliset lähestymistavat maisemaan, paikkoihin ja ympäristöön on usein tulkittu humanistis-kulttuurisen maantieteen (Suomessa joskus myös *kulttuuriseksi maantieteeksi* kutsutun tutkimusperinteen) jatkumoksi (esim. Cosgrove & Jackson 1987: 97; Karjalainen 1995; Raivo 1996: 15–26; Adams ym. 2001; Äikäs 2001: 25–53). Samankaltaisen jatkuvuuden korostuksen voi tunnistaa myös tavoissa, joilla on puhuttu uudesta aluemaantieteestä (esim. Thrift 1994; Paasi 1996: 74–76) tai nähty kiinnostuksessa arjen tilasidonnaisiin käytäntöihin yhteys aikamaantieteen tutkimusperinteeseen (Thrift 1996; Pile & Thrift 1995: 26–27). Useissa dekonstruktivististen, jälkikolonialististen, feminististen ja psykoanalyttisten teorioiden innoittamissa tulkinnoissa uuden kulttuuria tutkivan maantieteen yhteys perinteeseen on nähty päinvastaisesti ohueksi. Tällöin on kyseenalaistettu pyrkimys etsiä nykyiselle tutkimukselle oikeutusta eurosentrisen ja maskulinistisen tieteenalan traditiosta (esim. Rose 1993; Barnett 1995, 1998a; Doel 1993, 1999). Kolmas, varsinkin oppikirjoille ominainen tapa on ollut hahmottaa tieteenalan kulttuurinen käänne perinteen päälle rakentuneiden tutkimusintressien monenkirjavana kokonaisuutena, jossa kiinnittyminen paikan, tilan ja maiseman käsitteisiin edustaa jatkuvuutta ja uudet teoreettis-metodologiset lähtökohdat vuorostaan katkosta perinteeseen (esim. Ley & Duncan 1993; Shurmer-Smith & Hannam 1994; Johnston 1997; Crang 1998; Mitchell 2000).

Artikkelini tavoite on eritellä keskeisiä tutkimussuuntauksia ja teoreettisia keskusteluja, joita maantieteen kulttuuriseen käänteeseen on liittynyt. Tarkastelu lähtee liikkeelle 1980-luvulla muotoillun uuden kulttuurisen maantieteen näkökulmista ja niiden syntyajankohdan tieteenalakontekstin esittelystä. Seuraavaksi esittelen 1990-luvulla jatkunutta kehitystä ja näkökulmien uusjakoa keskittyen kahteen juonteeseen maantieteen lähihistoriassa, *tekstuaalisuuden* ja *sosiaalisesti tuotetun tilan* teemoihin. Edellisen osalta korostan teoreettis-metodologisessa ajattelussa tapahtunutta muutosta, joka on koko kulttuurisen käänteen kannalta ratkaiseva. Uudentyyppisten kieli- ja kirjallisuus-

teorioiden inspiroimana on päädytty ajattelemaan erilaisten kulttuuristen merkitysjärjestelmien rakentavan maantieteellistä todellisuutta, ei vain heijastavan sitä passiivisesti. Erityisesti kiinnitän huomiota *jälkistrukturalismiin* tekstuaalisuuden idean teoreettisesti pisimmälle vieneenä, uusia tutkimussuuntauksia versoneena, mutta myös paljon arvosteltuna filosofisena muutosvoimana kulttuurisen käänteen taustalla. Esimerkiksi maantieteellisessä *erojen politiikan* tutkimuksessa on osin tukeuduttu jälkistrukturalismin teksteoreettisiin näkemyksiin, toisaalta lähestytty erojen ja toiseuden teemoja korostetummin subjektien kehollisen olemisen näkökulmasta. Suuressa osassa kulttuurisia ilmiöitä – kuten paikkamielikuvia- ja identiteettejä, globalisaatiota ja kaupunkitilaan liittyviä konflikteja – tarkastelevaa tutkimusta on kuitenkin irrottauduttu selkeämmin jälkistrukturalismista. Toinen tässä artikkelissa tarkastelemani tieteenalakehityksen juonne liittyykin tapoihin lähestyä maantieteellistä todellisuutta valtasuhteisiin kytkeytyvänä, paikalliselta globaalille alueitasolle ulottuvana intersubjektiviivisen (siis ihmisyyksilöiden ja -yhteisöjen välisen) merkityksenannon näyttämönä, *sosiaalisesti tuotettuna tilana*. Artikkelin päätteeksi pohdin kulttuuriseen käänteeseen liittyviä haasteita ja ongelmia tieteenalan yleisemmässä kontekstissa.

Kulttuurisen käänteen alkulähteillä

Uuden kulttuurisen maantieteen (*new cultural geography*) synty on totuttu liittämään etenkin Dennis Cosgroven, Peter Jacksonin, Stephen Danielsin, James Duncanin ja David Leyn 1980-luvulla ilmestyneisiin kirjoituksiin (esim. McDowell 1994; Mitchell 2000). Nämä ”klassikot” visioivat aikanaan uudenlaisen, kulttuurisesti rikastetun maantieteen kehitystä huomattavan samansuuntaisesti. Yhteistä oli pyrkimys laajentaa maantieteen käsitystä kulttuurista kritisoimalla lähestymistapoja, joissa kulttuuri rajattiin liian kapeasti joko joksikin elitistisen yleväksi (”parhaaksi mitä on ajateltu ja sanottu”), nurkkakuntaisesti paikallisuuteen kiinnittyväksi tai talouden rakenteiden määrittämäksi ideologiseksi pakkopaidaksi. Oleellinen lähtökohta oli yhdysvaltalaislähtöisen maisemamaantieteen perinteen kriittinen uudelleenarviointi. Arvostelun kärki kohdistettiin niin kutsutun Berkeleyn koulukunnan (Carl Sauerin ympärille 1920-luvulla syntyneen maisemamaantieteen tradition) tapaan ymmärtää tiettyä aluetta leimaava kulttuuri yksilöitä ja yhteiskunnallisia suhteita tärkeämmäksi ”superorganiseksi” toimijaksi (Duncan 1980; Cosgrove & Jackson 1987: 95–96; Cosgrove 1989: 122; Jackson 1989:

9–24; vrt. Berkeleyyn koulukunnan puolustus: Price & Lewis 1993). Uuden kulttuurisen maantieteen puolestapuhujat ottivat myös etäisyyttä tapoihin lähestyä maisemaa puhtaasti faktisesti. He korostivat, että kulttuuri oli paljon muutakin kuin elinympäristön fyysisiä piirteitä ”hirsimajoista hautausmaihin ja latotyypeistä huoltoasemiin” (Jackson 1989: 210). Maantieteilijöiden tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, että yhtä paljon kulttuurin näkyvät maisemaelementit kuin sen aineettomatkin ominaisuudet ovat aina sosiaalisten – siis ihmisyksilöiden, -ryhmien ja -yhteisöjen välisten – prosessien kautta tulkittuja ja näin avoimia erilaisille tulkinnoille ja konflikteille (McDowell 1994: 151).

Maantieteessä vallinneen kulttuurikäsitteen arvostelu oli 1980-luvulla siis varsin kovasanaisista. Uuden kulttuurisen maantieteen ajama tulkinnallinen tutkimusote merkitsi siirtymää morfologisiin faktoihin keskittyvästä tutkimusotteesta kohti maiseman, paikkojen ja ympäristön *symbolisia merkityksiä*. Tukea uusille lähestymistavoille haettiin monipuolisesti eri filosofia- ja tutkimussuuntauksista: muun muassa brittiläisen kulttuurintutkimuksen, sosiaalisen konstruktionismin, symbolisen interaktionismin, tulkinnallisen antropologian, semiotiikan, humanistisen marxismin sekä ikonografian ideoista. Nousussa oli ensinnäkin brittiläisestä kulttuurintutkimuksesta inspiroitunut ja erityisesti Peter Jacksoniin (1989) henkilöitynyt kulttuurimaterialistinen tutkimussuuntaus (McDowell 1994), jossa ensisijaisena kiinnostuksen kohteena olivat erityisissä konteksteissa ja paikkasidonnaisissa käytännöissä ilmenevät jaetut ja kiistellyt kulttuuriset merkitykset. Useammat ”uuden aallon” edustajista perivät ensisijaisen tutkimuskohteensa kuitenkin maisemamaantieteestä. Eräs näkyvimmistä hermeneuttista tulkintaa ja semiotiikkaa yhdistelleistä metodologisista avauksista oli soveltaa maisematutkimukseen antropologi Clifford Geertzin (1973) ideaa *kulttuurista tekstinä* (esim. Jackson 1989: 172–173; ks. Gregory 1994: 146–150 kriittisempi näkökulma). ”Uusi maisematutkimuksen koulukunta”, kuten Linda McDowell (1994) toista 1980-luvun uuden kulttuurisen maantieteen keskeistä tutkimussuuntausta nimittää, löysi maiseman symbolisilla merkityksillä ladattuna ympäristönä ja eri ajanjaksojen kerrostuessa syntyneenä tekstuaalisena kudelmana mitä erilaisimmista kulttuurituotteista, kuten maalaustaiteesta, kirjallisuudesta ja populaarikulttuurista (kuva 1).

On kuitenkin korostettava, että uusi kulttuurinen maantiede edusti 1980-luvulla kehkeytymässä olevaa, toistaiseksi varsin kapeaa sektoria maantieteen tutkimuskentässä ja vallinneissa teoreettisissa keskusteluissa. Tieteenalan yleisemmän kehityksen näkökulmasta elettiin vaihetta, jossa ilmapää

leimasi pyrkimys päästä irti maantieteen pitkään jatkuneesta eristyneisyydestä suhteessa muihin yhteiskuntatieteisiin (esim. Gregory 1978, 1989; Gregory & Urry 1985; Vartiainen 1990). Ainakin 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen asti keskusteluisa korostuivatkin erityisesti yhteiskunnan ja tilan suhteisiin (dialektiikkaan) keskittyneet yhteiskuntateoreettiset ongelmanasettelut (ks. Jackson 1991; Paasi 1993). Esimerkiksi lokaliteettitutkimuksessa nähtiin mahdollisuus lunastaa paikka yhteiskuntateoreettisesti suuntautuneiden tieteenalojen joukossa (esim. Paasi 1989). Ehkä suurin yksittäinen innoittaja keskustelujen taustalla oli sosiologi Anthony Giddensin (1979) strukturaatioteoria, jonka näkemys ajasta ja tilasta yhteiskuntaelämän peruselementteinä oli rakentamassa siltaa maantieteilijöiden ja yhteiskuntatieteilijöiden (erityisesti sosiologien) välillä (esim. Gregory 1981; Thrift 1983; Gregory & Urry 1985; Cloke ym. 1991: 93–131; Paasi 1993: 42–44). Giddensin teorian suosiota selitti osaltaan se, että hänen mukaansa yhteiskunnan rakenteet mahdollistivat yksilöiden toimintaa ja yksilöiden tilanneherkkä toiminta vastavuoroisesti yhteiskunnan rakenteita. Lähtökohta näytti avaavan välittävän näkökulman ”rakenteellisia” selityksiä etsivän kriittisen yhteiskuntamaantieteen ja yksilösubjektien ”toimintaa” tarkastelevan humanistisen tutkimuksen kiistoihin, jotka olivat jäsentäneet tieteenalalla käytyjä keskusteluja aina 1970-luvulta lähtien (esim. Thrift 1983; Kobayashi & MacKenzie 1989).

Myös puheenvuoroissa uuden kulttuurisen maantieteen puolesta toistui vastaava pyrkimys rakenne- ja toimijaorientoituneen maantieteen välisen kuilun ylittämiseksi. Varsinaista yhteiskuntateoriaa näkyvämmän aseman muotoiluissa oli kuitenkin ottanut monitieteinen kulttuurintutkimus (esim. Jackson 1989, 1991). Uusi kulttuurintutkimus sekä siihen liittyneet feministisen tutkimuksen nousu ja keskustelu postmodernista murroksesta ammensivat ideoitaan yhteiskuntateorian ohella humanististen tieteenalojen ja mannereurooppalaisen filosofian kirjavasta perinteestä (Gregory 1994). Vallinneessa ilmapiirissä oli ymmärrettävää, että kulttuurintutkimuksen tunsivat aluksi vahvemmin omakseen ne tutkijat, jotka olivat entuudestaan harjaantuneet humanistisille tieteille ominaisiin tulkinnallisiin (hermeneuttisiin) menetelmiin ja usein myös profiloituneet humanistisen maantieteen edustajiksi (esim. Ley 1985; Cosgrove & Jackson 1987: 97; ks. myös Pile 1996). Etenkin tekstuaalisuuden käsitteestä pyrittiin löytämään uudelle kulttuuriselle maantieteelle humanistiseen tutkimusperinteeseen ankkuroitunut lippulaiva (Gregory 1994: 144). Uuden kulttuurisen maantieteen alkutaivalta leimasi pyrkimys

Kuva 1. Thomas Gainsborough'n maalausta *Mr and Mrs Andrews* (1750) on käytetty usein esimerkkinä maiseman ja sen representaatioiden symbolisista merkityksistä (ks. Daniels & Cosgrove 1988; Short 1991: 169–170; Rose 1993: 91–101; Häkli 1999: 85; Cloke ym. 1999: 109–111 ja taidehistorioitsija Bergerin (1991: 106–109) varhaisempi tulkinta). Maalausta on kutsuttu jopa ”uuden kulttuurisen maantieteen ikoniksi” (Mitchell 2000: 224–227). Taulun näennäisen neutraalin asetelman on tulkittu kätkevän huomattavan määrän visuaalista ideologiaa: maiseman esteettistä kehystämistä nationalismin hengessä, omistussuhteiden luonnollistamista sekä maisemaa muokkavan työn jälkien peittämistä. Kuvaavaa maantieteen nopean muutoksen kannalta kuitenkin on, että nytemmin tällaista luokka- ja maanomistus-suhteisiin keskittyvää tulkintaa on myös arvosteltu. Feministimaantieteilijä Rosen (1993: 91–101) mukaan esimerkiksi Danielsin ja Cosgroven (1988) tulkinta maalauksesta sivuuttaa sukupuolierot (kuten sen, että rouva Andrews on istutettu maalauksessa ikään kuin osaksi miehensä hallitsemaa luontoa). Näin kirjoittajien korostama ”kriittinen etäisyys” (ks. Cosgrove 1989: 127) tutkimuskohteesta paljastuu perinteisen miehisen tutkimuskatseen edustajaksi. Kuva on julkaistu Lontoon National Galleryn luvalla.

Figure 1. Thomas Gainsborough's Mr and Mrs Andrews (1750) has been often used to illustrate the symbolic meanings of landscape and landscape representations (see Daniels & Cosgrove 1988; Short 1991: 169–170; Rose 1993: 91–101; Häkli 1999: 85; Cloke et al. 1999: 109–111, and the art historian John Berger's (1991: 106–109) earlier interpretation). The painting has even been dubbed as the “icon of new cultural geography” (Mitchell 2000: 224–227). A common line of interpretation has been to emphasize how its seemingly neutral composition conceals a great deal of visual ideology: the painting frames the landscape in the spirit of aesthetic nationalism, participates in the process of naturalization of property relations and hides the traces of labour that are actually moulding the landscape. Emblematically, however, such interpretations (focusing on the issues of land ownership and social class) have been subjected to criticism by the advocates of more recent developments in human geography. According to the feminist geographer Gillian Rose (1993: 91–101), for instance, the interpretation of Daniels and Cosgrove (1988) dismisses the gender differences evident in the painting (e.g., the way the stagnant position of Mrs Andrews suggests her to be part of the nature that her husband is mastering). As such, the “critical distance” (see Cosgrove 1989: 127) of their interpretation actually represents the traditional, masculinist gaze of male scientists. Reproduced by the permission of The National Gallery, London.

lähestyä paikkoja ja maisemia tuoreella metodologisella otteella, mutta usein myös selkeä tarve korostaa eroa ajan kriittiselle yhteiskunta- ja maantieteelle ominaisiin teoreettisiin lähtökohtiin (ks. ja vrt. Duncan & Ley 1982; Ley 1985; Cosgrove & Jackson 1987; Jackson 1991; Ley & Duncan 1993).

Tieteenalan myöhempi kehitys kuitenkin ilmentää, että maantieteen kulttuurisen käänteen näkeminen yksioikoisesti pelkäänsä humanistisen tut-

kimusperinteen jatkumona on ongelmallinen yleistyminen. Ei ole sattumaa, että osa 1990-luvulla maantieteessä yleistyneistä tekstuaalisista lähestymistavoista on rakentanut tietoista etäisyyttä hermeneuttiseen metodiin ja moderneihin subjektifilosophioihin (erityisesti fenomenologiaan ja eksistentia- lismiin), joihin kytkeytynyttä valtaosa humanistisesta maantieteestä on ollut. Kuten Anssi Paasi (1991) toteaa, maantieteessä oli 1990-luvun vaih-

teessa käynnissä kulttuurin käsitteen voimakas uudelleenarviointi, jolle uuden kulttuurisen maantieteen ideat olivat eräs merkittävä alkusysäys. Kuitenkaan uusi kulttuurinen maantiede ei ollut 1990-luvulla täyteen vauhtiinsa päässeen kulttuurisen käänteen ainoa ”alkusoitto”. Tulevia kehityskulkuja olivat yhtä lailla pohjustamassa feministisen maantieteen nousu, keskustelu uudesta alue- maantieteestä sekä etenkin kiivas keskustelu tilan merkityksestä, erojen korostumisesta ja ”suurten kertomusten” lopusta osana postmodernia kulttuurista muutosta (Gregory & Ley 1988; Gregory 1989, 1994; Harvey 1989; Soja 1989; Massey 1991; Paasi 1993; Dear 1994).

Viimeistään 1990-luvun alussa oli selkeästi nähtävissä, että osa kulttuurista kysymyksistä kiinnostuneesta uudesta tutkijasukupolvesta rakensi tietoista pesäeroa 1980-luvun uuden kulttuurisen maantieteen linjauksiin. Esimerkistä käy maantieteen kulttuurisen käänteen tärkeänä merkkipaaluuna pidetty symposiumkokoelma *New words, new worlds* (Philo 1991), jossa brittitutkijat etsivät uudenlaisia näkökulmia ”sosiaalisten” ja ”kulttuuristen” tutkimusotteiden yhdistämiseksi maantieteessä. Oireellinen on esimerkiksi symposiumiin osallistuneen Stephen Danielsin (1991: 164) reaktio, jonka mukaan tapahtuman keskusteluja ja erityisesti Gillian Rosen ajamaa ”sijainnillisuuden politiikkaa” hallitsi uudella tavalla subjektiivisuudesta kiinnostunut ”spatiaalisen sosiologian paradigma”. Teoreettisten keskustelujen uudelleenorientaatiosta, jonka alku ajoittuu karkeasti ottaen 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen (Johnston 1997: 268), kertovat yhtä paljastavasti muidenkin 1980-luvun uuden kulttuurisen maantieteen edustajien kommentit tieteenalan myöhemmästä kehityksestä (Ley & Duncan 1993: 331; Jackson 1997). Esimerkiksi Peter Jackson (1997: 186) on todennut hylkäävänsä mielellään ”koko idean ’uudesta kulttuurisesta maantieteestä’ kapeana ja yksinkertais- tavana tulkintana viimeaikaisesta intellektuaalisesta kehityskulusta”.

Jacksonin ilmaiseva turhautuneisuus myöhempään kehitykseen kulttuuria tutkivassa maantieteessä yllättää ainakin sikäli, että monet tieteenalalla 1990-luvulla yleistyneet tutkimusmenetelmät ja -teemat (erityisesti kiinnostus sukupuoliin ja etnisiin eroihin) ovat selkeästi linjassa nimenomaan Jacksonin 1980-luvulla esittämien puheenvuorojen kanssa. Jackson (1989) painotti jo tuolloin tärkeyttä avartaa kulttuurista kiinnostuneen maantieteen katse myös maiseamatutkimuksen ulkopuolelle. Samoin hänen *Maps of meaning* -teoksensa lähtökohta, jonka mukaan ”kulttuuri on liian tärkeä alue jätettäväksi kulttuurisen maantieteen erityistuntijoille” (Jackson 1989: 3),

näyttää jälkikäteen osuvalta ennustukselta maantieteen myöhemmästä kehityksestä. Mikä on siis syynä Jacksonin ja uuden kulttuurisen maantieteen muiden edustajien joskus kärjekkäästikin ilmaise- maan epäluuloon (esim. Jackson 1997, 1999) tiet- tyjä maantieteessä muodikkaiksi nousseita teoreet- tisia keskusteluja kohtaan? Eräs ilmeinen selitys liittyy juuri siihen, että 1980-luvun uuden kult- tuurisen maantieteen metodologinen tausta oli eri- näisissä (laajasti ottaen) humanistisissa, perinteis- tä etnografista kenttätöitä ja hermeneuttista tul- kintaa painottavissa koulukunnissa (esim. Dun- can 1978; Ley 1978; Jackson 1980, 1989; Jack- son & Smith 1984). Perinteisemmän metodologi- sen humanismin (ks. Häkli 1999: 63–95) puolus- tus on ollut hyvin leimallista etenkin Jacksonin (esim. 1997, 1999) hyökkäyksille postmodernis- mia ja jälkistrukturalistista tekstiteoriaa vastaan. James Duncanin ja David Leyn (1993: 2–10) lin- janvedot ovat puolestaan edustaneet enemmänkin mainittujen teoriavaikutteiden ”hermeneuttista pa- rantelua”, niiden radikaalien metodologisten lähtö- kohtien silottamista eri aluetason ilmiöiden ”kon- tekstuaaliseksi tulkinnaksi” (ks. Barnett 1999 ylei- semmin nykymaantiedettä koskien).

Uuden kulttuurisen maantieteen varhaisilla lin- janvedoilla on monia yhtymäkohtia myöhempään kehitykseen kulttuurista kiinnostuneessa maantie- teessä. Kuitenkin uuden kulttuurisen maantieteen synty on syytä ymmärtää maantieteessä 1980-lu- vulla käytyjen keskustelujen laajemmassa kon- tekstissa, sillä seuranneen vuosikymmenen aika- na myös yleinen tieteenalan konteksti on selkeästi muuttunut. Uusi kulttuurinen maantiede elää kä- sitteenä ja keskusteluyhteytenä edelleen, mutta monelta osin sekoittuneena maantiedettä laajem- min koskettaneisiin keskusteluihin (esim. Exchan- ge 1996; Jackson 1997; Mitchell 1999; Mitchell 2000). Maantieteessä jatkunut kulttuurinen kään- ne voidaan tulkita uuden kulttuurisen maantieteen, mutta osaltaan myös humanistisen maantieteen ja kriittisen yhteiskunta- maantieteen edelleen kehitty- neeksi perilliseksi (Philo 2000: 31–33; ks. Massey 1995a: 296–354; Deutsche 1997; Soja 1999 erityi- sesti yhteiskunta- maantieteen osalta). Perusteelli- sempi ymmärrys maantieteen kulttuurisesta kään- teestä edellyttää kuitenkin monisyisempää selitys- tä. Alalla tapahtuneesta muutoksesta kielii muun muassa se, että siinä missä 1980-luvulla korosteti- in tarvetta rakentaa maantiedettä yhdistävää pe- rustaa toimija- ja rakenneorientoituneiden tutki- musotteiden välille, jo 1990-luvun alussa tämä visio yhteen sovittavasta synteesisistä ja koko tapa jä- sentää tutkimuskenttää näytti olevan väistymässä (Cloeke ym. 1991: 202). Erittäin merkittävä maan- tieteen aiempia rintamalinjoja hämmentänyt piirre

liittyy keskusteluun postmodernista suurten kertomusten lopusta sekä jälkistrukturalististen, feminististen ja jälkikolonialististen teorioiden nousuun. Seuraavaksi tarkastelen Derek Gregory (1994: 133–203) jaottelua väljästi seuraten kahta erityistä juonetta – tekstuaalisuuden ja sosiaalisesti tuotetun tilan teemoja – maantieteen lähistoriassa. Ensin arvioin, mitä laajempia vaikutuksia tekstuaalisuuden idealla on nykymaantieteessä ollut sekä millaisia tutkimussuuntauksia se on tieteenalalle versonut.

Tekstuaalisuus ja maantieteen kulttuurinen käänne

Humanistisissa tieteissä, jotka tieteenalojen perinteisessä työnjaossa ovat tutkineet kulttuurisia ilmiöitä (erityisesti ns. korkeakulttuuria), on puhuttu *kulttuurisen käänteen* sijasta *tekstuaalisesta, kielellisestä* tai *diskursiivisesta käänneestä*. Nykymaantieteessä tapahtuneiden muutosten kannalta olennaista on ymmärtää, että alan viimeaikaisista kehitystä on luonnehtinut voimistunut yhteys humanistisiin tieteisiin ja erityisesti uudensuomalaisiin kielijärjestelmiin. On päädytty ajattelemaan, että kieli ja siihen rinnastuvat kulttuuriset merkitysjärjestelmät (”kieliopit”) eivät ainoastaan kuvaa ”ulkopuolista” todellisuutta, vaan sosiaalistuneina näkemisen tapoina myös jäsentävät ja rakentavat ympärillämme olevaa maailmaa. On helppo vakuuttua siitä, että esimerkiksi arkkitehtuuri, kaupunkisuunnittelu ja aluepolitiikka ovat tiedollisia järjestelmiä eli *diskursseja*, jotka muokkaavat konkreettisesti elinympäristöämme. Osa maantieteen kulttuurista käännettä on ollut myös *representaation kriisi*, puhtaan arvovapaata ja objektiivista tiedettä koskevan ihanteen kyseenalaistaminen (Clifford 1986; Marcus & Fischer 1986; Gregory 1994). On alettu pohtia kriittisemmin maantieteen asemaa tiedon tuottajana, tekstuaalisena yhteisönä muiden joukossa (Barnes & Duncan 1992; Cosgrove & Domosh 1993; Massey 1995a: 296–354). On esimerkiksi tarkasteltu kartografiaa historiallisesti erityisiin esittämisen tapoihin nojautuvana merkkijärjestelmänä, jonka tuottamat *kulttuuritekstit* (eli arkisemmin kartat) ovat kietoutuneet tietoiseen ja tiedostamattomaan vallankäyttöön (Kokkonen 1991; Harley 1992; Häkli 1995). Kielestä, diskursseista ja erilaisista kulttuuriteksteistä on tullut nykymaantieteessä paljon hyödynnettyjä tutkimusaineistoja ja -kohteita (Jackson 1989: 155–170; Themed section 2001). Syvällisempi ajattelutavan muutos liittyy kuitenkin siihen, että kielestä on kehkeytnyt metodologinen malli lähestyä maantieteellistä todellisuutta: huo-

mion keskipisteeseen ovat nousseet kulttuurisesti omaksutut merkitykset ja tavat jäsentää ympäröivää maailmaa ja eri aluetasojen ilmiöitä.

Jälkistrukturalismi maantieteessä

Ymmärrys maantieteen kulttuurisesta käänneestä edellyttää käsitystä sen taustalla vaikuttaneista kielijärjestelmien ja kulttuurifilosofisista vaikuttimista. Kiinnostus kieleen on herännyt maantieteessä ja muilla tieteenaloilla useiden filosofisten suuntausten, muun muassa strukturalismin, hermeneutiikan, pragmatismien ja Ludwig Wittgensteinin kielifilosofisen ajattelun myötävaikutuksesta (esim. Barnes & Duncan 1992; Crang & Thrift 2000: 4–7). Kulttuurisen käänteen, representaation kriisin ja tekstuaalisuuden idean kannalta aivan erityinen asema on kuitenkin ollut jälkistrukturalismilla, 1960-luvulla Ranskassa syntyneellä ja myöhempien postmodernismista käytettyjen keskustelujen taustalla vaikuttaneella filosofisella suuntauksella. Suuntaus niputetaan usein osaksi postmodernien teorioiden yleisempää kehystä (Dear 1994; Häkli 1999: 160; vrt. Pilen & Rosen 1992 kriittisempi näkökulma). On kuitenkin erityisiä perusteita eritellä yksityiskohtaisemmin, missä mielessä juuri jälkistrukturalistinen tekstiteoria edustaa perinteitä murtavaa ajattelua suhteessa maantieteen traditioon.

Ensimmäinen syy painottaa jälkistrukturalismin merkitystä osana maantieteen kulttuurista käännettä liittyy siihen, että suuntaus vie tekstuaalisen merkityksenannon idean pidemmälle kuin yksikään muu filosofinen suuntaus, oikeastaan loogiseen äärimmäisyyteensä. Jälkistrukturalismin hyökkäys kohdistuu moderniin länsimaiseen ajatteluun (jota myös maantiede tieteenalana edustaa) syvälle iskostuneita tieto-opillisia periaatteita vastaan. Sellaiset jälkistrukturalismin suuret nimet kuten Jacques Derrida, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Roland Barthes, Jean Baudrillard, Jacques Lacan ja Luce Irigaray ovat pyrkineet sanoutumaan irti länsimaisen tieteen ja humanismin lähtökohdista. He ovat pitäneet molempia objektin ja subjektin väliseen vastakkaisuuteen perustuvina, toisiaan edellyttävinä ajattelumallina, jotka itse asiassa kannattelevat yhtä ja samaa tietorakennelmaa. Intertekstuaalisuus (tekstien väliset suhteet) syrjäyttää jälkistrukturalismissa ”sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden hermeneuttisen mallin” (Jameson 1991: 12) ja humanistisen näemyksen ”yksilöstä merkityksen alkuna ja loppuna” (Eagleton 1997: 142) merkityksenannon perustavana lähtökohdista (esim. Norris 1982; Doel 1999). Jälkistrukturalistisessa ajattelussa tekstit eivät rakennu kuvauksina ”tuolla jossain” olevista asioista. Sen sijaan tekstien merkitykset määrittä-

vät pysähtymättömänä ”erojen leikinä” suhteessa poissaoleviin teksteihin, aivan kuten sanojen merkitykset määritellään sanakirjassa toisten sanojen kautta (ja nämä vuorostaan kolmansien sanojen kautta). Absoluuttisen rajan määrittäminen tekstin ulkopuolisen maailman ja sitä koskevien tekstien välille on metafysiikkaa, jonka kyseenalaistamisen jälkistrukturalismi radikalisoi koskemaan myös (yksilö)subjektia havaintojen ja kokemuksellisuuden alkuperänä (nk. *tekijyyden kuolema*).

Toinen syy korostaa jälkistrukturalismin merkitystä liittyä siihen, että ne tavat joilla tämän suuntauksen ideoihin on reagoitu, auttavat jäsentämään usein hallitsemattomalta vaikuttavaa teoria- ja tutkimussuuntausten runsautta nykymaantieteessä. Jälkistrukturalismi on löytänyt tiensä maantieteeseen eri muodoissa ja suhtautuminen siihen on vaihdellut jyrkästi. Esimerkiksi Derridan (1988, 1991) kehittämä dekonstruktio, joka on eräänlainen totuusväittämien taustalla oleviin metafysiisiin otaksumiin ja sisäisiin epäjohtomukaisuuksiin puretuva tekstuaalinen lukutapa (Norris 1982; Shurmer-Smith & Hannam 1994: 3–4, 90–91), kotiutui tieteenalalle muodikkaana yleiskäsitteenä jo 1990-luvun alkupuolella (Cloeke ym. 1991: 192; Hamnett 1996: 21). Samoin Foucault’n (esim. 1974, 1980) ideat tiedon, vallan ja tilan suhteista, modernisaatiosta ja kehoihin kohdistuvasta normalisoivasta vallankäytöstä sekä diskursseista tiedon objekteja muovaavina tekstuaalisina käytäntöinä ovat herättäneet kiinnostusta etenkin historiallisessa maantieteessä (Philo 1992; Gregory 1994; Shurmer-Smith & Hannam 1994: 173). ”Muotifilosofian” asemastaan huolimatta jälkistrukturalismi on kuitenkin yleensä suodattanut maantieteeseen enemmän tai vähemmän miedonnetussa muodossa (Barnett 1999; Anderson 1999: 12–13; ks. Natter & Jones 1997; Doel 1993; 1999; Kymäläinen 2000) yrityksiä puhdasoppisempaan jälkistrukturalismiin). Silmiinpistävä piirre alan keskusteluissa on ollut myös jälkistrukturalismin kitkerä arvostelu. Kun jälkistrukturalismia ja sen inspiroimaa postmodernismia on arvosteltu, yleensä kritiikin kärki on kohdistettu juuri ”empiiristä maailmaa pakenevaa” tekstualismia vastaan (Harvey 1989: 53–54; Gregson 1993: 529; Jackson 1997; Mitchell 2000; Philo 2000). Kuten Steve Pile ja Nigel Thrift (1995: 373–374) ”itseensä sulkeutunutta” jälkistrukturalismia arvostelevat, suuntaus laiminlyö merkityksen joka kuuluu ”erilaisille paikoille, toiminnallisille tiloille joissa fyysiset ja sosiaaliset rajat ovat liiankin selviä” ja kadottaa näin näköpiiristään liian paljon.

Erojen politiikan tutkimus ja maantiede

Kulttuurisen käänteän myötä maantieteessä syntyneistä tutkimussuuntauksista on esitetty erilaisia temaattisesta tai metodologisesta näkökulmasta tehtyjä jaotteluja (esim. Haarni ym. 1997: 20–28; Johnston 1997; Häkli 1999). Erään selkeyttävän tavan jäsentää sirpaloituneelta vaikuttavaa tutkimuskenttää tarjoaa jaottelu, joka on tehty suhteessa jälkistrukturalismiin. Ensinnäkin voi erottaa nykymaantieteessä voimistuneen kulttuurintutkimuksellisen suuntauksen, jossa erojen, sijainnillisuuden ja liikkuvan subjektiviteetin teemoihin keskittyttäessä on osin hyödynnetty jälkistrukturalistien näkemyksiä, osin taas irtauduttu relativismista, johon näkemys erojen leikin pysähtymättömyydestä johtaa (ks. Haraway 1991; Braidotti 1993; Spivak 1996 esikuvista muualla kulttuurintutkimuksessa). Tätä erojen politiikan (usein käytetään myös nimitystä *sijainnillisuuden politiikka*) tutkimusta on yhdistänyt jälkistrukturalismiin entistä monisyisempi käsitys vallasta, universaalien (valtasuhteiden ulkopuoliseksi otaksutun) subjektikäsitteiden hylkääminen, binaarioppositioihin perustuvan ajattelun kritiikki sekä pyrkimys etsiä vaihtoehtoisia akateemisen esittämisen tapoja. *Subjektien keholliseen olemiseen kirjoitetut erot* (kuten sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisuus) ovat vuorostaan tarjonneet erojen politiikan tutkijoille materiaalsen kiinnepohdan, jolla täydentää jälkistrukturalistista tekstiteoriaa feminististen, jälkikolonialististen ja psykoanalyttisten teorioiden näkemyksillä vallasta, tiedosta ja tilasta (esim. Rose 1993, 1996; Pile 1996; Barnett 1997; Longhurst 1997). Vaikka onkin hieman ongelmallista puhua maantieteellisestä erojen politiikan tutkimuksesta yhtenäisenä suuntauksena, ovat sitä inspiroineet erityisesti feministisen ja etnisen tiedostavan tutkimuksen nousu sekä näihin liittynyt ”spatiaalinen käänne” anglosaksisessa kulttuurintutkimuksessa (esim. Grossberg ym. 1992).

Laajaa huomiota saaneen esimerkin erojen politiikan tutkimuksesta tarjoaa feministimaantieteilijä Gillian Rose, joka on arvostellut maantieteellistä ajattelua maskulinististen tila-, paikka- ja maisemäkäsitysten vaalimisesta (kuva 1). Maantieteellistä tietoa on Rosen (1993) mukaan määrittänyt yhtäältä ”kaikkinäkevän katseen” (otaksutusti sukupuolettoman, mutta itse asiassa maskulinistisen) avulla tiedollisesti haltuun otettu ja fyysisiin territorioihin luokiteltu ”läpinäkyvä” käsitys tilasta, toisaalta tälle alistainen halu rakentaa tutkimuskohteesta (feminiininen) maantieteellinen mysteeri. Maantieteellisten tilakäsitysten ja legitiimin tiedon ulkopuolelle on kyseisen binäärilogiikan kautta torjuttu suuri määrä kiinnostavia tutkimuskohteita: erityisesti se, että ihmiset eivät

toimi ja tule kohdelluiksi sosiaalisessa tilassa keinä tahansa, vaan kulttuurisesti koodattuina kehollisina subjekteina, erivärisinä ja -ikäisinä miehinä ja naisina. Rosen (1996: 58–59) mukaan maantieteilijöiden epäilevä suhtautuminen muiden kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden tilaan osoittamaan kiinnostukseen paljastaa, ettei maantieteessä ole päästy irti perinteisen ajattelun kahleista. Tilanteessa, jossa karttoihin, rajoihin, keskuksiin, marginaaleihin ja muukalaisuuteen viittaava terminologia on vahvasti pinnalla muillakin aloilla, lukuisat maantieteilijät (esim. Smith & Katz 1993; Pratt 1992) ovat kuin pakonomaisesti korostaneet tarvetta tutkia ”todellista”, ”maantieteellistä” tai ”koettua” tilaa erotuksena lähestymistapoihin, joissa tila on pelkästään ”vertauskuvallista” (Rose 1996; ks. myös Barnett 1999: 280).

Rosen esittämä arvostelu tulee ilmentäneeksi, että myös erojen politiikan tutkimus on herättänyt nykymaantieteessä vastarintaa. Osassa uudempiä kulttuurista tutkimusta onkin tehty selvästi painokkaampaa eroa jälkistrukturalismiin ja pitäytytty ainakin tässä mielessä lähempänä perinteisempää maantieteellistä ajattelua. Teoreettisten näkökulmien runsastumisen ja sekoittumisen johdosta erot tutkimussuuntausten välillä ovat nykyään usein häilyviä, mutta erään merkittävän tutkimuskenttää jäsentävän jakajan voi nähdä kulkevan suhtautumisessa jälkistrukturalismiin (ks. ja vrt. Pile & Thrift 1995; Duncan 1996; Anderson 1999; Mitchell 2000). Vaikkapa tieteenalan uusista, kulttuurisesti orientoituneista julkaisusarjoista (*Cultural Geographies* [aiemmin *Ecumene*], *Gender, Place & Culture* ja *Social & Cultural Geography*) käy selkeästi ilmi, että valtaosassa tutkimusta tutkimuskohde on määritelty edelleen, ilman varauksia ja jälkistrukturalismista jyrkästi poiketen ”tuolla jossain” olevaksi empiiriseksi todellisuudeksi (ks. myös Vuolteenaho 2001a: 10–15, 212–213). Omaksutuista kieli- ja merkitysteoreettisista vaikutteista huolimatta maantieteen tutkimuskohde on tällöin ymmärretty erilaisiksi ihmistoiminnan näyttäjäiksi, joita rakentavat osaltaan kieli ja kulttuuri mutta joihin maantieteellinen todellisuus ei yksinomaan palaudu. Radikaalimpaa katkosta maantieteen perinteeseen Rosen tavoin ajaneen Clive Barnettin (1998a, 1999) epäily lupaan muutoksen kääntymisestä *kulttuuriteorian empiiriseksi sovelluksiksi* ja ”tieteenalan sisäiseksi peliksi” (ks. myös Bartolovich 1995) vahvistaa osaltaan, ettei nykytutkimuksen valtavirta ole sittenkään erkaantunut kovin kauas tieteenalan empiirisestä traditiosta:

Teoriaa lähestytään maantieteessä entiseen tapaan, näkökulmana empiirisiin tapauksiin [...]

’Kulttuuri’ on ollut taianomainen kohde, jonka avulla on rakennettu kulttuurisesti virittyntä maantiedettä vanhalta pohjalta, maiseman, paikan ja tilan totunnaisissa teemoissa pitäytyen. Tämä heijastaa pakonomaista pyrkimystä etsiä uudelle tieteenalalla tehdyille työlle oikeutusta tieteenalan sisällä [...] Takertuminen ’maantieteelliseen’, ’tilalliseen’, tai jopa ’ympäristölliseen’ on eräs keino hallita hämmennystä, joka seuraa kun päädytään kosketuksiin ’hallitsemattoman’ kulttuuriteorian kanssa.

(Barnett 1998a: 390)

Arvostelustaan huolimatta myös Barnett (1998a: 383) kuitenkin tunnustaa maantieteellisen tutkimuskentän muuttuneen viime vuosina paljon. Vaikka valtaosin on edelleen kiinnitytty empiirisiin tutkimuskohteisiin ja tieteenalan perinteisiin käsitteisiin, on kulttuurinen käänne avannut maantieteessä uusia näköaloja. Aivan erityisen näkyvä muutos on ollut uudentyyppisten empiiristen tutkimuskohteiden löytäminen (esim. Barnett 1998b) eri aluetasojen kulttuuriseen merkityksenantoon liittyvistä ilmiöistä, ihmisten välisen arki- vuorovaikutuksen paikoista aina globaalin tilan kulttuuriin analyysiin. Seuraavaksi tarkastelemaani juonnetta maantieteen lähihistoriassa voi luonnehtia *konstruktivistiseksi tutkimukseksi*, jossa paikkoja, maisemia, rajoja ja muita tilallisia ilmiöitä on lähestytty niiden sosiaalisen tuottamisen näkökulmasta (Ley & Duncan 1993: 331; Häkli 1999: 133–160).

Sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne

Maantieteellisestä jälkistrukturalismia ja erojen politiikan tutkimusta on usein syytetty teoretisoinnista teoretisoinnin itsensä tähden (esim. Mitchell 2000: xvi). Sen sijaan esimerkiksi sosiaalimaantieteessä empiirisen tutkimuksen asema on jopa vahvistunut viimeisen vuosikymmenen aikana, sillä virinnyt kiinnostus kulttuuriin eroihin ja ihmisryhmien moninaisuuteen on ohjannut löytämään uusia maantieteellisiä tutkimuskohteita muun muassa sukupuolten ja -polvien välisistä valta-asetelmista, seksuaalisuudesta sekä etnisyyteen liittyvistä kysymyksistä (Peach 1999; Pain ym. 2001). Muillakaan maantieteen erityisaloilla tapahtuneet muutokset tutkimuskohteissa (uusien tutkimusongelmien löytäminen), menetelmissä (laadullisten menetelmien yleistäminen), poliittisessa sitoutuneisuudessa (esim. marxilaisten päämäärien väistymisen erojen korostuksen tieltä) ja esittämisen strategioissa (pyrkimys tutkijan oman kulttuurisen ”paikan” pohdintaan) eivät ole läheskään aina merkin-

neet empiirisesti tutkittavissa olevan maantieteellisen todellisuuden hälvenemistä intertekstuaaliseen ”erojen leikkiin”. Mikä maantieteellisessä tutkimuksessa onkaan kulttuurisen käänteen myötä siten muuttunut?

Intersubjektiivisuus, valta ja tila

Eräs yleisimmistä vastauksista liittyy maantieteessä vaikuttavien teoreettisten näkökulmien monipuolistumiseen ja sekoittumiseen, uutta luovaa jälkioderniin vuoropuheluun (esim. Häkli 1999). Uudelle kulttuuria tutkivalle maantieteelle leimalliseksi on nähty ennakkoluulottomuus ylittää tieteenalan osa-alueiden välisiä rajoja ja yhdistää ongelmanasetteluissaan erilaisia teoreettisia näkökulmia (esim. Cresswell 1993: 251; Ley & Duncan 1993: 332; Anderson 1999). Toisaalta muutokselle on pyritty löytämään selityksiä, jotka pureutuvat analyttisemmin kulttuurisen käänteen aikaansaamaan muutokseen maantieteellisessä ajattelussa. Kuten Paasi (1991: 9) 1980- ja 1990-lukujen taitteen keskusteluja tulkitessaan arvioi, maantieteessä oli tunnistettu tarve muuttaa alan perinteisten ihmiskuvia, alettu pohtia subjektiviteettien merkitystä osana yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä nostettu esiin kysymys, miten maantieteellinen tutkimus voisi kohdistua tähän kokonaisuuteen. Eräs valaiseva näkökulma hahmottaa tieteenalan uudempaa kehitystä avautuu huomioista, joita Pile (1993, 1996) on tehnyt sodanjälkeisen maantieteen ”suuria koulukuntia” yhdistäneistä ihmis- ja maailmankuvallisista käsityksistä sekä intersubjektiivisuutta korostavien kulttuuriteorioiden niille asettamasta haasteesta. Esimerkiksi toimijälähtöisen humanistisen maantieteen ja yhteiskunnan rakenteista kiinnostuneen radikaalimaantieteen eroja on Pilen (1996: 67–72) mukaan sikäli ylikorostettu, että molempia on yhdistänyt ajattelumalli, jossa subjekti, sosiaalinen (subjektien välinen) vuorovaikutus ja tila käsitteellistetään ikään kuin esineiden tavoin vuorovaikutuksessa oleviksi ”erillisiksi asioiksi”. Uudentyyppiset kulttuuriteoreettiset näkökulmat – kuten jälkistrukturalismi ja ne psykoanalyttiset näkökulmat, joihin Pile itse etupäässä tukeutuu – ovat kuitenkin ajaneet entiset paradigmat ainakin osittaiseen kriisiin. Intersubjektiivisuutta, vallan ja merkitysten yhteen kietoutumista korostavat teoriat ovat heijastuneet tieteenalalla vallitseviin tilakäsityksiin laajemmaltikin (esim. Massey 1994; Crang & Thrift 2000). Ero entiseen ajatteluun on siinä, että kielellisen ja muun sosiaalisen vuorovaikutuksen on alettu ymmärtää rakentavan subjektiutta ja vastaavasti merkitysten, mielikuvien ja halujen olevan osa yhteiskuntien, yhteisöjen ja yksilöiden elämää eri aluetasoilla (Pile 1993, 1996).

Uudet teoreettiset avaukset, joissa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja subjektiivisen kokemuksen nähdään rakentuvan toistensa kautta (kautpungeissa ei olisi urbaania yksilöllisyyttä ilman keinoja osoittaa erityisyytään toisille, yliopistoisissa ei olisi arvovaltansa tuntevia professoreja ilman opiskelijoita), ovat löytäneet tiensä nopeasti myös maantieteen oppikirjoihin (esim. Cloke ym. 1999: 207). Samalla intersubjektiivisuuden korostus on synnyttänyt alalle koko joukon uudenlaisia empiirisiä, metodologisia ja teoreettisia lähestymistapoja. Vallankäyttöön kietoutuneiden representaatioiden ja diskurssien näkeminen osana ihmisten havainnoimaa ja kokemaa maailmaa on herkästänyt yhä useammat tutkijat sille tosiasialle, etteivät tilojen, paikkojen ja maisemien merkitykset ole kaikille samoja. Hille Koskelan (1997: 74) feministisen maantieteen näkökulmasta tekemät huomiot ovat osuvia:

Jos tila käsitetään neutraaliksi pinnaksi, jonka päällä sosiaalinen toiminta tapahtuu, ei tilan ja sukupuolen tarkastelulla ole kovin suurta merkitystä. Jos puolestaan tila ymmärretään sosiaalseksi ja poliittiseksi kategoriaksi, joka ei ole pinta tai säiliö, vaan joka tuotetaan jokapäiväisissä käytännöissä, on sen sukupuolisuuden tarkastelu mielekästä ja moniulotteista. Sukupuolistuneisuuden tarkastelussa olennaisia ovat paitsi tilan hallintaan ja vallan käyttöön liittyvät kysymykset, myös tilan henkilökohtaiset merkitykset. Subjektiivisen kokemuksen tulkinnan ja valta-analyysin välinen vastakkainasettelu, jota maantieteen perinteet ovat aikanaan uusintaneet, on feministisestä näkökulmasta keinotekoinen.

Vastaavanlaisia esimerkkejä erojen, vallan ja tilalle annettujen merkitysten kysymyksiin keskittyvästä tutkimuksesta riittää runsaasti muiltakin maantieteen ajankohtaisilta erityisalueilta. Esimerkiksi globalisaatiota tutkittaessa on yhdistetty talusmaantieteen, poliittisen maantieteen ja kulttuurintutkimuksen näkökulmia ja kysytty, katoavatko paikallisten kulttuurien erot teknologian kehityksessä, etäisyyksien kutistuksessa sekä ihmisten, tavaroiden, rahan, tiedon ja ideoiden liikkuvuuden kasvaessa (Harvey 1989; Massey 1994). On myös tarkasteltu jälkikolonialismin hengessä globalisaation vaikutusten eroja yhtäältä kulttuureissa, joita eurooppalaiset ovat hallinneet vuosisatoja ja toisaalta länsimaissa, joissa vasta nyt on (ainakin osin) tunnustettu globalisaation olevan vaikeasti hallittava prosessi (Shurmer-Smith & Hannam 1994; Allen & Hamnett 1995; Jacobs 1996). Eritäin ajankohtaiseksi noussut teema on ollut myös kaupunkitutkimus (esim. Thrift 1997a). On tutkittu, mitä kaupungin paikat (kuten koti, katu, tori,

ostoskeskus tai työpaikka) merkitsevät kaupunkitilaa käyttäville ihmisryhmille (lapsille, vanhuk- sille, etnisille vähemmistöille, asunnottomille, tur- risteille jne.). On myös tarkasteltu gentrifikaatiota (Jauhiainen 1997) ja graffitimaalausta (Cresswell 1996: 31–61) urbaaneina konflikteina sekä tutkit- tu pelon ja turvallisuuden (Koskela 1999), poissul- kemisen ja syrjäytymisen (Sibley 1995; Mitchell 1995a; Vuolteenaho 2001a) ja kuluttamisen ja va- paa-ajan (Jackson & Thrift 1995; Bell & Valentine 1996: 123–143; Miller ym. 1998) kysymyksiä erityisissä kaupunkikonteksteissa.

Osassa tutkimusta on keskitytty maantieteelli- sen todellisuuden esittämiseen erityisistä kulttuu- risesti sijainneista näkökulmista: tilan represen- taatioihin ja paikkamielikuvien tuottamiseen. On muun muassa analysoitu, miten mainonta ja muut kaupalliset toiminnot luovat ja hyödyntävät mie- likuvia tutuista paikoista ja kaukaisista maailman- kolkista (Raento & Douglass 2001; Vuolteenaho 2001a: 133–157), miten media ja koulutusjärjes- telmä uusintavat maantieteellisiä eroja, rajoja ja identiteettejä (Paasi 1996; Crang 1999; Kosonen 2000; Tervo 2001) sekä miten imagojen tuottami- nen konkretisoituu muutoksina jälkimodernissa kaupunkimaisemassa (Kearns & Philo 1993; Äi- käs 2001). On tarkasteltu, miten mielikuvia muis- ta maanosista on tuotettu länsimaissa tukemaan eri vuosisatoina harjoitetun kauppa- ja laajenemispoli- tiikan pyrkimyksiä (Livingstone 1992: 216–259; Duncan 1993: 47–53; Driver 2001). Samoin on tutkittu, millaisia symbolisesti ladattuja määritel- miä ”pohjoisuudesta” tai ”luonnosta” hyödynne- tään esimerkiksi aluepolitiikan, ympäristökamp- pailujen, turistikohteiden markkinoinnin ja kansal- lisen identiteettityön diskursseissa (Shields 1991; Lehtinen & Rytteri 1998; Moisio 2000; Saarinen 2001; Ridanpää 2002).

Avauksia sosiaalisesti tuotettuun tilaan

Uudenlaisten kulttuurianalyysien vyörystä voi siis tunnistaa kaksi metodologista lähestymistapaa. Yh- täältä on kiinnostuttu erityisissä ihmistoiminnan konteksteissa ja käytännöissä tilalle, paikoille ja maisemille annetuista merkityksistä. Toisaalta on tartuttu maantieteellisen todellisuuden esittämiseen kulttuurituotteissa ja institutionaalisissa käytän- nöissä (Häkli 1999: 143–144, 158–159). Osa tutki- joista on pyrkinyt etsimään uusia teoreettisia näkö- kulkmia näiden lähestymistapojen, käytännöllisen tilan ja esitetyn tilan suhteisiin (Thrift 1996, 1997b; Pile & Thrift 1995: 26–38). Empiirisessä tutkimuk- sessa lähestymistavat ovat nivoutuneet usein sula- vasti toisiinsa, joskus niiden suhde on taas näyt- täytynyt jännitteisenä. Osuva esimerkki jännittei-

stä suhteesta on maantieteellinen kulutustutki- mus, jota sen 1990-luvun alussa tapahtuneesta voi- mistumisesta lähtien on jäsentänyt jako arjen kulu- tuskäytäntöihin keskittyviin etnografioihin sekä se- mioottisiin analyyseihin, joissa kaupakeskuksia ja muita kulutusmaisemia on ”luettu” kulttuurilaino- jen ja hyvän elämän näytteillepanon jälkimodernei- na temppeleinä (ks. ja vrt. Jackson 1993; Gregson 1995; Miller ym. 1998; Goss 1999). Ehkä raken- tavimmillaan intersubjektiivinen näkökulma tilaan on kuitenkin ollut silloin, kun ei ole vedetty katego- rista rajaa ihmistoiminnan käytännöllisen ja esityk- sellisen puolen välille. Esimerkiksi ulkopuolisuus- den maantieteen (*geography of exclusion*) tarkas- teluissa on osoitettu ”toiseuden” stereotypisoitujen esitysten heijastuvan äärimmäisen konkreettisella tavalla marginalisoitujen ryhmien (kuten asunnot- tomien) elämään arjen paikoissa ja kohtaamisissa (Sibley 1995; Cresswell 1996).

On vaikea osoittaa yhtä paradigmaa ylitse mui- den nykymaantieteen erilaisista teoreettisista nä- kökulmista sosiaalisesti tuotettuun, intersubjektiiv- viseen tilaan (esim. Gregson & Lowe 1995: 224– 225; Simonsen 1996; Häkli 1999: 133–191). Eri- toten maantieteellisessä kaupunkitutkimuksessa merkittäviä innoittajia ovat olleet Michel de Cer- teau (1984) ja Henri Lefebvren (1991) pitkälle viedyt pohdinnat eletyn ja esitetyn tilan suhteista (McDowell 1994: 153). De Certeau (1984) ideat kaupunkitilan panoptisia (kaiken näkemään pyrki- viä) hallintapyrkimyksiä pakenevista ”tilallisia käytännöistä” ovat synnyttäneet arkisen ja symboli- lisen vastarinnan muotoihin keskittyvää tutkimus- ta (esim. Pile & Keith 1997). Vielä näkyvämmi- esillä ovat olleet Lefebvren (1991) teoretisoinnit, joissa korostetaan ”kaiken käymistä yhteen tilas- sa”: tilan kytkeytymistä kehollisuuteen, valtasuh- teisiin, kulttuuriin representaatioihin ja vuoro- vaikutukseen toisten subjektien kanssa (ks. myös Shields 1991, 1999; Soja 1989, 1996; Vuolteenaho 2001a: 26–33, 214–215). Sosiaalisen tilan teorias- saan Lefebvre (1991) lähestyy tilaa yhtä aikaisesti olemassa olevina, rinnakkaisina todellisuuden ta- soina, joita ovat (1) tilaa koskeva käsitteellistet- ty tieto (*esitetty tila*), (2) tavat, joilla tietystä yhe- teiskunnassa toimitaan tilassa (*tilallinen käytän- tö*) sekä (3) tavat, joilla tilaa eletään yksilöllisen ja yhteisöllisen historian kautta (*eletty tila*). Kau- punkimaantieteilijä Michael Dear (1997: 49) on rohkeasti väittänyt, että nykyisessä ”teoreettises- sa maantieteessä on tuskin ainoata projektia, joh- non Lefebvren ongelmanasettelu ei olisi (tietoisesti tai muuten) vaikuttanut” (vrt. Unwin 1999: kriit- tisemmin sosiaalisesta tilasta). Kuitenkin sosiaa- lista tuotettua tilaa on lähestytty nykytutkimukses- sa myös näkökulmista, jotka ovat ankkuroituneet

kitkattomammin kriittisen yhteiskuntamaantieteen (esim. Harvey 1973; Soja 1980), empiirisen sosiaalimaantieteen (esim. Jones & Eyles 1977) tai humanistisen maantieteen (esim. Buttimer 1978) perinteisiin. Esimerkiksi yhteiskuntamaantieteen teoreettista perinnettä lähempänä ollaan oltu tutkimuksissa, joissa tilaa on lähestytty dynaamisena ”ulottuvuutena”, jota sosiaalinen vuorovaikutus rakentaa ja joka vuorostaan luo ehtoja ryhmien ja eri sukupuolten toiminnalle yhteiskunnassa (esim. Massey 1994: erityisesti luku 11).

Erilaisilla tilan sosiaalista tuottamista korostavilla intersubjektiiivisilla näkökulmilla on siis ollut nykymaantiedettä teoreettisesti ja temaattisesti rikastuttava vaikutus. Muutosvoimaa ilmentää se, että intersubjektiiivisuuden korostus on johtanut myös tieteenalan peruskäsitteiden osittaisiin uudelleenmäärittelyihin sekä synnyttänyt uudentyyppisiä tapoja lähestyä maantieteellisten alue-atasojen välisiä suhteita (esim. Smith 1993; Bell & Valentine 1997; Brenner 2000; Marston 2000; Tani 2001). Uusien kulttuuriteoreettisten näkökulmien rohkaisemana on kiinnostuttu entistä vahvemmin eri mittakaavan maantieteellisten ilmiöiden määrittymisestä suhteessa toisiinsa (vrt. Harvey 1973 relationaalisesta tilakäsityksestä). Runsaasti ajankoh- taisia näkökulmia avannut piirre on ollut se, että eri aluetasojen on nähty vaikuttavan ikään kuin toistensa sisällä: esimerkiksi globaalin koostuvan erilaisista paikallisuuksista ja maailmanlaajuisen olevan vastaavasti osa paikallisia kulttuureja ja yksityistä kodin tilaa (esim. Massey & Jess 1995; Vuolteenaho 2001b). Erityisesti feministisen tutkimuksen nousun myötä on kiinnostuttu arjen tilaan liittyvien jäsenysten (kuten yksityisen ja julkisen tilan välisen jaon) ja paikkojen riippuvuussuhteista (Rose 1993; Gregson & Lowe 1995; McDowell 1999; Johnston 1997: 281–289). On tutkittu kaupunkoja ja erilaisia urbaaneja ilmiöitä liikkeen ja monikulttuuristen identiteettien näkökulmasta (esim. Cook & Crang 1996; Mitchell 1999). Sama ajatus paikkojen välisestä kytkeytyneisyydestä on ollut tärkeä myös tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu etenkin Edward Saidiin (1978) tukeutuen eri kulttuuripiireihin (kuten ”Orienttiin”) liitettyjen ”mielikuvamaantieteiden” tuottamista länsimaisin silmin (Johnston 1997: 291–292; Crang 1998: 59–80; Gregory 2000). Erään huipentumansa – ehkä jopa ”uuden ortodoksian” aseman (Matless 1996: 384) – tuoreet näkökulmat tieteenalan peruskäsitteisiin ovat saaneet Doreen Massey (1994, 1995b) määritelmässä, jossa paikkojen erityisyyttä määrittänyt aina suhteessa toisaalla oleviin paikkoihin ja laajemman sosiaalisen tilan ”vallan geometriaan”. Harva määritelmä on kiteyttänyt kulttuurisille eroille herkistyneen nykymaantieteen ole-

muksen osuvammin kuin Massey (1994) korostama pyrkimys tutkia, miten globalisaatio ja muut tilassa tapahtuvat prosessit kohtelevat eri puolilla maapalloa eläviä, toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevia ihmisiä.

Lopuksi

Ei ole epäilystä siitä, että ”kulttuuri” ja ”kulttuurinen käänne” yleensä ja ”kulttuurinen maantiede” erityisesti ovat monimuotoisia, laajoja, alati muuttuvia ja paikallaan pysymättömiä, joustavia, epätasallisia käsitteitä. Ei myöskään ole epäilystä siitä, että kyseessä on kukoistava, kasvava tutkimusalue ja että likimain jokainen, myös moni paikkatietojärjestelmistä kiinnostunut tutkija, on ryhtynyt omalla tutkimusalallaan tarkastelemaan sosiokulttuurisia prosesseja [...] Täsmällisyyden puuttuminen koskien sitä, mitä kulttuuri on ja tarkoittaa, hämmentää monia, ja aiheesta on keskusteltu, kiistely ja lähes tulkoon riidellyt lukemattomia kertoja [...] Nämä kiistat ovat yleensä ottaen hyödyllisiä, sillä ne muistuttavat vaaroista, joita kulttuurisen paradigman kanssa työskentelyyn liittyy, valpastavat kontekstin tiedostamiseen. Silti kaikkein tärkeimmästä maantieteen kulttuuriseen käänteeseen liittyvästä piirteestä on nähdäkseen keskusteltu vähän. Kulttuurintutkimuksen tieteiden välisestä luonteesta on puhuttu paljon, mutta silti omasta maantieteilijän näkökulmastani todellinen muutos on tapahtunut siinä, että uudelleen virinnyt kiinnostus kulttuuriin prosesseihin ja teorioihin on edistänyt keskustelua tieteenalan sisällä.

(Mitchell 1999: 667)

Eräs näkyvimmistä viimeaikaisista muutoksista maantieteessä kiteytyy ”epämääräiseen ja kiistelyyn” (Philo 2000: 44) käsitteeseen *kulttuurinen käänne*. Siitä on muodostunut nopeasti väistämätön juonne kertomuksissa, joita maantieteen lähihistoriasta kirjoitetaan (Barnett 1998a: 382; ks. myös Johnston ym. 2000). Toistaiseksi on kuitenkin vaikea muodostaa käsitystä siitä, missä määrin tarkastelemani kehityspiirteet koskettavat tieteenalaa kokonaisuudessaan. Muutos on ollut monilla maantieteen erityisalueilla nopeaa. Omaleimainen piirre maantieteen kulttuuriselle käänteelle on ollut ”häpeämätön avoimuus” erilaisille kulttuuriteoreettisille vaikutteille (Barnett 1998b: 631). Hämmennystä on ollut omiaan lisäämään sekin, että viimeisen vuosikymmenen aikana maantieteessä on puhuttu monesta muustakin ”käänteestä”: muita tieteenaloja koskien *spatiaalisesta käänteestä*, maantiedettä ja muita tieteenaloja koskien *kielellisestä käänteestä*, *postmodernista käänteestä* ja *käänteestä laadulliseen tutkimukseen* sekä maan-

tieteen erityisaloja koskien muun muassa *kulutuksellisesä käänteestä*. Käsitteiden moninaisuus kätkee taakseen monisyisen kehityskulun, jota on vaikea ymmärtää ilman käsitystä siitä, mitä on samanaikaisesti tapahtunut maantieteen eri erityisaloilla, muilla tieteenaloilla ja myös yhteiskunnassa yleisemmin (Barnett 1998a, 1998b). Olen artikkelisani hahmottanut yleiskuvaa tieteenalan muutoksesta esittelemällä kulttuurista käännettä 1980-luvulla pohjustaneita kehityskulkuja sekä tutkimuskentän myöhempiä jäsentymistä tekstiteoreettisen jälkistrukturalismin, kehollisesta sijainnillisuudesta kiinnostuneen erojen politiikan tutkimuksen ja tilan sosiaalisesta tuottamisesta kiinnostuneen konstruktionismin väljiin kokonaisuuksiin.

Suomessa viime vuosina valmistuneet ja valmistumassa olevat väitöskirjat osoittavat, että anglosaksisesta maantieteestä liikkeelle lähtenyt ”käännö kulttuuriin” on heijastunut myös suomalaisen maantieteelliseen tutkimukseen. Paasin (1991) jo vuosikymmen sitten ilmestyneen artikkelin jälkeen aiheesta on kuitenkin keskusteltu alan kotimaisissa julkaisusarjoissa tieteenalan yleisen kehityksen näkökulmasta vähän. Tarkoitukseni ei ole ollut ylistää kaikkea kulttuurisen käänteen myötä maantieteessä tapahtunutta, vaan avata näkökulmia alan lähihistorian tiettyihin ohittamattomiin juonteisiin. Jokainen lukija arvioi tietysti omista lähtökohdistaan, kuinka relevanttia tutkimusta kulttuurinen käänne onkaan maantieteeseen synnyttänyt. Haluan lopuksi kuitenkin avata tietä keskustelulle nostamalla esiin eräitä myönteisiä piirteitä, haasteita ja ongelmia, joita kulttuuriseen käänteeseen on maantieteen kansainvälisissä keskusteluissa liitetty.

Osa tutkijoista on korostanut, että kulttuurisella käänteellä on ollut tieteenalaa elävöittänyt, tutkimusta teoreettisesti ja empiirisesti rikastuttanut, kiinnostuksen ajankohtaisiin teemoihin suunnannut sekä keskusteluilmapiiriä avannut vaikutus (esim. Ley & Duncan 1993; Barnes 1995; Anderson 1999; Mitchell 1999). Myönteisen tulkinnan mukaan aiemmin suhteellisen ”kuivakas” (Mitchell 1999: 669) ala on kokenut nyt muodonmuutoksen uudelleenlaiseksi maantieteeksi, jonka tutkimusteemat herättävät kiinnostusta myös akateemisen maailman ulkopuolella. Kielteisemmässä valossa monipuolistuminen on tulkittu hajaantumiseksi, tieteenalan ja maantieteellisen tiedon sirpaloitumiseksi (esim. Gregson 1993; Sayer 1994, 2000; Mitchell 1995b; Hamnett 2000; Rodríguez-Pose 2001). Edelleen kulttuurista käännettä, kiinnostumista akateemisen esittämisen ongelmista ja laadullisen tutkimuksen ylikorostumista on arvosteltu siitä, että ne ovat vieraannuttaneet maantieteen valtatieteistä, maantieteellisistä faktoista ja johta-

neet konkretiaa vailla oleviin teoreettisiin kieli-peleihin. Kulttuurista käännettä on myös syytetty poliittisen ilmapiirin muutoksen synnyttämäksi paoksi yhteiskunnan ”todellisista ongelmista” (kuten aineellisen toimeentulon kysymyksistä, suur-yritysten ylivallassa ja kehitysmaiden käytännöllisistä ongelmista), joita maantieteessä on aiempi-na vuosikymmeninä tutkittu paljon.

Itse näkisin kulttuuria tutkivan maantieteen tulevaisuuden kannalta ratkaisevaksi kysymykseksi sen, kuinka hyvin se onnistuu asiassa, joka on tähän asti on ollut sen eittämätön vahvuus: uusien innovatiivisten näkökulmien synnyttämisessä erilaisten teoreettisten näkökulmien ja tutkimusperinteiden risteytyessä (Jackson 1997: 187; Mitchell 1999). Olematta suoraa jatkumoa millekään yksittäiselle maantieteen perinteiselle erityisalalle uusi tutkimus on sulauttanut itseensä lukuisia vaikutteita ja versonut näin tieteenalalle uusia, ajankohtaisia teemoja tutkivia suuntauksia. Tällä hetkellä on olemassa joitakin lupaavia merkkejä siitä, että kulttuuria tutkiva maantiede kykenisi jatkamaan rakentavaa keskustelua yhä uusille urille, esimerkiksi perinteisen maisematutkimuksen (Norton 2000), kvantitatiivisen tutkimusperinteen (Anderson 1999: 13; Special issue 1998) ja GIS-tutkimuksen (Forum 1997) suuntaan. Aika näyttää, jääkö maantieteen kulttuurinen käänne akateemiseksi muotioikukiksi vai onko siitä perinteen uudistajaksi.

KIRJALLISUUS

- Adams, P. C., S. Hoelscher & K. E. Till (2001; toim.). *Textures of place*. 461 s. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Allen, J. & C. Hamnett (1995; toim.). *A shrinking world?* 264 s. Open University, Milton Keynes.
- Amin, A. & N. Thrift (2000). What kind of economic theory for what kind of economic geography? *Antipode* 32: 1, 4–9.
- Anderson, K. (1999). Introduction. *Teoksessa* Anderson, K. & F. Gale (toim.): *Cultural geographies*, 1–21. Addison Wesley, South Melbourne.
- Barnes, T. J. (1995). Political economy I: 'the culture, stupid'. *Progress in Human Geography* 19: 3, 423–431.
- Barnes, T. J. & J. Duncan (1992; toim.): *Writing worlds*. 282 s. Routledge, London.
- Barnett, C. (1995). Awakening the dead: who needs the history of geography? *Transactions of the Institute of British Geographers* 20: 4, 417–419.
- Barnett, C. (1997). “Sing along with the common people”: politics, postcolonialism, and other figures. *Environment and Planning D* 15: 2, 137–154.
- Barnett, C. (1998a). The cultural turn: fashion or progress in human geography. *Antipode* 30: 4, 379–394.

- Barnett, C. (1998b). Cultural twists and turns. *Environment and Planning D* 16: 6, 631–634.
- Barnett, C. (1999). Deconstructing context: exposing Derrida. *Transactions of the Institute of British Geographers* 24: 3, 277–293.
- Bartolovich, C. (1995). Have theory, will travel: constructions of cultural geography. *Postmodern Culture* 6: 1. 7.10.2002. <http://muse.jhu.edu/journals/postmodern_culture/>
- Bell, D. & G. Valentine (1997). *Consuming geographies*. 236 s. Routledge, London.
- Berger, J. (1991). *Näkemisen tavat*. 165 s. Love, Helsinki.
- Braidotti, R. (1993). *Riitasointuja*. 296 s. Vastapaino, Tampere.
- Brenner, N. (2000). The urban question as a scale question: reflections on Henri Lefebvre, urban theory and the politics of scale. *International Journal of Urban and Regional Research* 24: 4, 361–378.
- Buttimer, A. (1978). Charism and context: the challenge of *La Géographie Humaine*. *Teoksessa* Ley, D. & M. S. Samuels (toim.): *Humanistic geography*, 58–76. Croom Helm, London.
- de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life*. 229 s. University of California Press, Berkeley.
- Clifford, J. (1986). Introduction: partial truths. *Teoksessa* Clifford, J. & G. Marcus (toim.): *Writing culture*, 1–26. University of California Press, Berkeley.
- Cloke, P., C. Philo & D. Sadler (1991). *Approaching human geography*. 240 s. Paul Chapman, London.
- Cloke, P., P. Crang & M. Goodwin (1999; toim.). *Introducing human geographies*. 368 s. Arnold, London.
- Cook, I. & P. Crang (1996). The world on a plate. Culinary culture, displacement and geographical knowledges. *Journal of Material Culture* 1: 2, 131–153.
- Cook, I., D. Crouch, S. Naylor & J. R. Ryan (2000; toim.). *Cultural turns/Geographical turns*. 392 s. Prentice Hall, Harlow.
- Cosgrove, D. (1989). Geography is everywhere: culture and symbolism in human landscapes. *Teoksessa* Gregory, D. & R. Walford (toim.): *Horizons in human geography*, 118–135. MacMillan, Basingstoke.
- Cosgrove, D. & P. Jackson (1987). New directions in cultural geography. *Area* 19: 2, 95–101.
- Cosgrove, D. & M. Domosh (1993). Author and authority. Writing the new cultural geography. *Teoksessa* Duncan, J. & D. Ley (toim.): *Place/Culture/Representation*, 25–38. Routledge, London.
- Crang, M. (1998). *Cultural geography*. 215 s. Routledge, London.
- Crang, M. (1999). Nation, region and homeland: history and tradition in Dalarna, Sweden. *Ecumene* 6: 4, 447–470.
- Crang, M. & N. Thrift (2000). Introduction. *Teoksessa* Crang, M. & N. Thrift (toim.): *Thinking space*, 1–30. Routledge, London.
- Cresswell, T. (1993). Mobility as resistance: a geographical reading of Kerouac's 'On the road'. *Transactions of the Institute of British Geographers* 18: 2, 249–262.
- Cresswell, T. (1996). *In place/out of place*. 201 s. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Daniels, S. (1991). Demoralising social and cultural geography. *Teoksessa* Philo, C. (toim.): *New words, new worlds*, 164–165. Institute of British Geographers, London.
- Daniels, S. & D. Cosgrove (1988). Introduction: the iconography of landscape. *Teoksessa* Daniels, S. & D. Cosgrove (toim.): *The iconography of landscape*, 1–10. Cambridge University Press, Cambridge.
- Dear, M. (1994). Postmodern human geography: a preliminary assessment. *Erdkunde* 48: 1, 2–13.
- Dear, M. (1997). Postmodern bloodlines. *Teoksessa* Benko, G. & U. Strohmayer (toim.): *Space and social theory*, 49–71. Blackwell, Oxford.
- Derrida, J. (1988). *Positioita*. 122 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Derrida, J. (1991). *A Derrida reader*. 625 s. Columbia University Press, New York.
- Deutsche, R. (1997). Analysing space: a response to Victor Burgin's *In/different spaces: place and memory in visual culture*. *Parallax* 5, 183–191.
- Doel, M. (1993). Proverbs for paranoids: writing geography on hollowed ground. *Transactions of the Institute of British Geographers* 18: 3, 377–394.
- Doel, M. (1999). *Poststructuralist geographies*. 229 s. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Driver, F. (2001). *Geography militant*. 258 s. Blackwell, Oxford.
- Duncan, J. S. (1978). The social construction of unreality: an interactionist approach to the tourist's cognition of environment. *Teoksessa* Ley, D. & M. S. Samuels (toim.): *Humanistic geography*, 269–282. Croom Helm, Chicago.
- Duncan, J. S. (1980). The superorganic in American cultural geography. *Annals of the Association of American Geographers* 70: 2, 181–198.
- Duncan, J. (1993). Sites of representation: place, time and the discourse of other. *Teoksessa* Duncan, J. & D. Ley (toim.): *Place/Culture/Representation*, 39–56. Routledge, London.
- Duncan, J. S. & D. Ley (1982). Structural marxism and human geography: a critical assessment. *Annals of the Association of American Geographers* 72: 1, 30–59.
- Duncan, J. & D. Ley (1993). Introduction. Representing the place of culture. *Teoksessa* Duncan, J. & D. Ley (toim.): *Place/Culture/Representation*, 1–21. Routledge, London.
- Duncan, N. (1996; toim.). *BodySpace*. 278 s. Routledge, London.
- Eagleton, T. (1997). *Kirjallisuusteoria*. 336 s. Vastapaino, Tampere.
- Entrikin, N. J. (1998). Blurred boundaries: humanism and social science in historical geography. *Historical Geography* 26: 1, 93–99.
- Exchange: "There's no such thing as culture?" (1996). *Transactions of the Institute of British Geographers* 21: 3, 572–582.
- Forum: "GIS: tool or science?" (1997). *Annals of the Association of American Geographers* 87: 2, 346–373.
- Foucault, M. (1974). *The archaeology of knowledge*. 218 s. Tavistock, London.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge*. 270 s. Pantheon, New York.

- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. 470 s. Basic, New York.
- Giddens, A. (1984). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia*. 423 s. Otava, Helsinki.
- Goss, J. (1999). Once-upon-a-time in the commodity world: an unofficial guide to Mall of America. *Annals of the Association of American Geographers* 89: 1, 45–75.
- Gregory, D. (1978). *Ideology, science and human geography*. 198 s. Hutchinson, London.
- Gregory, D. (1981). Human agency and human geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 6: 1, 1–18.
- Gregory, D. (1989). Areal differentiation and post-modern human geography. *Teoksessa* Gregory, D. & R. Walford (toim.): *Horizons in human geography*, 67–96. MacMillan, Basingstoke.
- Gregory, D. (1994). *Geographical imaginations*. 442 s. Blackwell, Cambridge.
- Gregory, D. (2000). Edward Said's imaginative geographies. *Teoksessa* Crang, M. & N. Thrift (toim.): *Thinking space*, 302–348. Routledge, London.
- Gregory, D. & D. Ley (1988). Culture's geographies. *Environment and Planning D* 6: 2, 115–116.
- Gregory, D. & J. Urry (1985; toim.). *Social relations and spatial structures*. 440 s. MacMillan, London.
- Gregson, N. (1993). "The initiative": delimiting or deconstructing social geography. *Progress in Human Geography* 17: 4, 525–530.
- Gregson, N. (1995). And now it's all consumption. *Progress in Human Geography* 19: 1, 135–141.
- Gregson, N. & M. Lowe (1995). 'Home'-making: on the spatiality of daily social reproduction in contemporary middle-class Britain. *Transactions of the Institute of British Geographers* 20: 2, 224–235.
- Grossberg, L., C. Nelson & P. A. Treichler (1992; toim.). *Cultural studies*. 788 s. Routledge, New York.
- Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (1997). Johdatus nykyaamiantieteeseen. *Teoksessa* Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema*, 9–34. Vastapaino, Tampere.
- Hamnett, C. (2000). The emperor's new theoretical clothes, or geography without origami. *Teoksessa* Philo, G. & D. Miller (toim.): *Market killing*, 158–169. Longman, Harlow.
- Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs and women*. 287 s. Routledge, New York.
- Harley, J. B. (1992). Deconstructing the map. *Teoksessa* Barnes, T. J. & J. Duncan (toim.): *Writing worlds*, 231–247. Routledge, London.
- Harvey, D. (1973). *Social justice and the city*. 336 s. Edward Arnold, London.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity*. 378 s. Blackwell, Oxford.
- Häkli, J. (1995). Suomi kartoitettiin katseltavaksi – abstraktin tilan synty Euroopassa ja Suomessa. *Terra* 107: 4, 198–206.
- Häkli, J. (1999). *Meta hodos*. 231 s. Vastapaino, Tampere.
- Jackson, P. (1980). A plea for cultural geography. *Area* 12: 2, 110–113.
- Jackson, P. (1989). *Maps of meaning*. 213 s. Routledge, London.
- Jackson, P. (1991). Mapping meanings: a cultural critique of locality studies. *Environment and Planning A* 23: 2, 215–228.
- Jackson, P. (1993). Towards a cultural politics of consumption. *Teoksessa* Bird, J., B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.): *Mapping the futures*, 207–228. Routledge, London.
- Jackson, P. (1997). Geography and the cultural turn. *Scottish Geographical Magazine* 113: 3, 186–188.
- Jackson, P. (1999). Postmodern urbanism and the ethnographic void. *Urban Geography* 20: 5, 400–402.
- Jackson, P. & S. J. Smith (1984). *Exploring social geography*. 239 s. Allen & Unwin, London.
- Jackson, P. & N. Thrift (1995). Geographies of consumption. *Teoksessa* Miller, D. (ed.): *Acknowledging consumption*, 204–237. Routledge, London.
- Jacobs, J. M. (1996). *Edge of empire*. 193 s. Routledge, London.
- Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. 438 s. Verso, London.
- Jauhiainen, J. S. (1997). Kaupunki uudistus ja gentrifikaatio. *Teoksessa* Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema*, 129–142. Vastapaino, Tampere.
- Johnston, R. J. (1997). *Geography and geographers*. 5. p. 475 s. Arnold, London.
- Johnston, R. J., D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (2000). *The dictionary of human geography*. 4. p. 958 s. Blackwell, Oxford.
- Jones, E. & J. Eyles (1977). *An introduction to social geography*. 273 s. Oxford University Press, Oxford.
- Karjalainen, P. T. (1995). Kulttuurinen maantiede, nyt. *Alue ja Ympäristö* 24: 1, 94–96.
- Kearns, G. & C. Philo (1993). *Selling places*. 316 s. Pergamon, Oxford.
- Kobayashi, A. & S. MacKenzie (1989). *Remaking human geography*. 273 s. Unwin Hyman, London.
- Kokkonen, P. (1991). Kartan dekonstruktio. *Terra* 103: 1, 60–62.
- Kong, L. L. L. (1997). A 'new' cultural geography. Debates about invention and reinvention. *Scottish Geographical Magazine* 113: 3, 177–185.
- Koskela, H. (1997). Tilapuoli sukupuoli. *Teoksessa* Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema*, 73–86. Vastapaino, Tampere.
- Koskela, H. (1999). Fear, control & space. *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisu A* 137. 129 s.
- Kosonen, K. (2000). Kartta ja kansakunta. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 793. 389 s.
- Kymäläinen, P. (2000). Spacing difference: questions of urban experience. *Nordia Geographical Publications* 29: 2, 5–10.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. 454 s. Blackwell, Oxford.
- Lehtinen, A. & T. Rytteri (1998). Backwoods' provincialism: the case of Kuusamo Forest Common. *Nordia Geographical Publications* 27: 1, 27–37.
- Ley, D. (1978). Social geography and social action. *Teoksessa* Ley, D. & M. S. Samuels (toim.): *Humanistic geography*, 41–57. Croom Helm, Chicago.

- Ley, D. (1985). Humanistic/cultural geography. *Progress in Human Geography* 9: 3, 415–423.
- Ley, D. & J. Duncan (1993). Epilogue. *Teoksessa Duncan, J. & D. Ley (toim.): Place/Culture/Representation*, 329–334. Routledge, London.
- Livingstone, D. (1992). *The geographical tradition*. 434 s. Blackwell, Oxford.
- Longhurst, R. (1997). (Dis)embodied geographies. *Progress in Human Geography* 21: 4, 486–501.
- Marcus, G. E. & M. Fischer (1986). A crisis of representation in the human sciences. *Teoksessa Marcus, G. & M. Fischer (toim.): Anthropology as cultural critique*, 7–16. University of Chicago Press, Chicago.
- Marston, S. A. (2000). The social construction of scale. *Progress in Human Geography* 24: 2, 219–242.
- Massey, D. (1991). Flexible sexism. *Environment and Planning D* 9: 1, 31–57.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. 280 s. Polity, Cambridge.
- Massey, D. (1995a). *Spatial divisions of labour*. 2. p. 393 s. MacMillan, Basingstoke.
- Massey, D. (1995b). The conceptualization of place. *Teoksessa Massey, D. & P. Jess (toim.): A place in the world?*, 45–85. Open University, Milton Keynes.
- Massey, D. & P. Jess (1995; toim.). *A place in the world?* 247 s. Open University, Milton Keynes.
- Matless, D. (1996). New material? Work in social and cultural geography, 1995. *Progress in Human Geography* 20: 3, 379–391.
- McDowell, L. (1994). The transformation of cultural geography. *Teoksessa Gregory, D., R. Martin & G. Smith (toim.): Human geography*, 146–173. MacMillan, London.
- McDowell, L. (1999). *Gender, identity and place*. 284 s. Polity, Cambridge.
- Miller, D., P. Jackson, N. Thrift, B. Holbrook & M. Rowlands (1998). *Shopping, place and identity*. 214 s. Routledge, London.
- Mitchell, D. (1995a). The end of public space? People’s park, definitions of the public, and democracy. *Annals of the Association of American Geographers* 85: 1, 102–116.
- Mitchell, D. (1995b). There’s no such thing as culture: towards a reconceptualization of the idea of culture in geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 20: 1, 102–116.
- Mitchell, D. (2000). *Cultural geography*. 325 s. Blackwell, Oxford.
- Mitchell, K. (1999). “What’s culture got to do with it?” *Urban Geography* 20: 7, 667–677.
- Moisio, S. (2000). Pohjoisen ulottuvuuden geopolitiikka: pohjoinen periferia ja uuden Euroopan alueellinen rakentuminen. *Terra* 112: 3, 117–128.
- Natter, W. & J. P. Jones (1997). Identity, space and other uncertainties. *Teoksessa Benko, G. & U. Strohmayer (toim.): Space and social theory*, 142–161. Blackwell, Oxford.
- Norris, C. (1982). *Deconstruction*. 157 s. Methuen, London.
- Norton, W. (2000). *Cultural geography*. 379 s. Oxford University Press, Oxford.
- Paasi, A. (1989). Lokaliteetti-tutkimus – sosiologian ja maantieteen uusi yhteys? *Sosiologia* 26: 4, 298–309.
- Paasi, A. (1991). Kulttuuri: maantieteellisiä näkökulmia. *Alue ja Ympäristö* 20: 2, 2–19.
- Paasi, A. (1993). Maantiede, tila ja yhteiskuntateoria. Keskustelujen ja kontekstien tulkintaa. *Alue ja Ympäristö* 22: 1, 38–56.
- Paasi, A. (1996). *Territories, boundaries and consciousness*. 353 s. John Wiley & Sons, Chichester.
- Pain, R., M. Barke, D. Fuller, J. Gough, R. MacFarlane & G. Mowl (2001). *Introducing social geographies*. 308 s. Arnold, London.
- Peach, C. (1999). Social geography. *Progress in Human Geography* 23: 2, 282–288.
- Philo, C. (1991; toim.). *New words, new worlds*. 203 s. Institute of British Geographers, London.
- Philo, C. (1992). Foucault’s geography. *Environment and Planning D* 10: 2, 137–161.
- Philo, C. (2000). More words, more worlds. Reflections on the ‘cultural turn’ and human geography. *Teoksessa Cook, I., D. Crouch, S. Naylor & J. R. Ryan (toim.): Cultural turns/Geographical Turns*, 26–53. Prentice Hall, Harlow.
- Pile, S. (1993). Human agency and human geography revisited: a critique of ‘new models’ of the self. *Transactions of the Institute of British Geographers* 18: 1, 122–139.
- Pile, S. (1996). *The body and the city*. 276 s. Routledge, London.
- Pile, S. & G. Rose (1992). All or nothing? Politics and critique in the modernism–postmodernism debate. *Environment and Planning D* 10: 2, 123–136.
- Pile, S. & N. Thrift (1995; toim.). *Mapping the subject*. 414 s. Routledge, London.
- Pile, S. & M. Keith (1997; toim.). *Geographies of resistance*. 315 s. Routledge, London.
- Pratt, G. (1992). Spatial metaphors and speaking positions. *Environment and Planning D* 10: 3, 241–244.
- Price, M. & M. Lewis (1993). The reinvention of cultural geography. *Annals of the Association of American Geographers* 83: 1, 1–17.
- Raento, P. & W. A. Douglass (2001). The naming of gaming. *Names* 49: 1, 1–35.
- Raivo, P. (1996). Maiseman kulttuurinen transformatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa. *Nordia Geographical Publications* 25: 1. 370 s.
- Ridanpää, J. (2002). Maantieteen, kirjallisuuden ja pohjoisuuden leikkauspisteessä. *Alue ja Ympäristö* 31: 1, 3–12.
- Rodríguez-Pose, A. (2001). Killing economic geography by a ‘cultural turn’ overdose. A reply to Amin and Thrift. *Antipode* 33: 2, 176–182.
- Rose, G. (1993). *Feminism and geography*. 205 s. Polity, Cambridge.
- Rose, G. (1996). As if the mirrors had bled. Masculine dwelling, masculinist theory and feminist masquerade. *Teoksessa Duncan, N. (toim.): BodySpace*, 56–74. Routledge, London.
- Saarinen, J. (1998). Cultural influences on wilderness encounter responses. A case study from Finland. *International Journal of Wilderness* 4: 1, 28–32.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. 368 s. Routledge & Kegan Paul, London.

- Sayer, A. (1994). Cultural studies and 'the economy, stupid'. *Environment and Planning D* 12: 6, 635–637.
- Sayer, A. (2000). Critical and uncritical cultural turns. Teoksessa Cook, I., D. Crouch, S. Naylor & J. R. Ryan (toim.): *Cultural turns/Geographical turns*, 166–181. Prentice Hall, Harlow.
- Shields, R. (1991). *Places on the margin*. 334 s. Routledge, London.
- Shields, R. (1999). *Lefebvre, love & struggle*. 225 s. Routledge, London.
- Short, J. R. (1991). *Imagined country*. 253 s. Routledge, London.
- Shurmer-Smith, P. & K. Hannam (1994). *Worlds of desire, realms of power*. 250 s. Edward Arnold, London.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of exclusion*. 206 s. Routledge, London.
- Simonsen, K. (1996). What kind of space in what kind of social theory? *Progress in Human Geography* 20: 4, 494–512.
- Smith, N. (1993). Homeless/global: scaling places. Teoksessa Bird, J., B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.): *Mapping the futures*, 87–119. Routledge, London.
- Smith, N. & C. Katz (1993). Grounding metaphor: towards a spatialized politics. Teoksessa Keith, M. & S. Pile (toim.): *Place and the politics of identity*, 67–83. Routledge, London.
- Soja, E. W. (1980). The socio-spatial dialectic. *Annals of the Association of American Geographers* 70: 2, 207–225.
- Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies*. 266 s. Verso, London.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace*. 334 s. Blackwell, Oxford.
- Soja, E. W. (1999). In different spaces: the cultural turn in urban and regional political economy. *European Planning Studies* 7: 1, 65–75.
- Special issue: "Reconsidering quantitative geography" (1998). *Environment and Planning A* 30: 6, 191–332.
- Spivak, G. C. (1996). *Maailmasta kolmanteen*. 207 s. Vastapaino, Tampere.
- Tani, S. (2001). Subjective, shared, sudden or planned? Place images revisited. *Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift* 32, 105–128.
- Taylor, P. (1999). Places, spaces and Macy's: place-space tensions in the political geography of modernities. *Progress in Human Geography* 23: 1, 7–26.
- Tervo, M. (2001). Nationalism, sports, and gender in Finnish sports journalism in the early twentieth century. *Gender, Place and Culture* 8: 4, 357–373.
- Themed section: "Geographies of languages/languages of geography" (2001). *Social & Cultural Geography* 2: 3, 261–346.
- Thrift, N. (1983). On the determination of social action in space and time. *Environment and Planning D* 1: 1, 23–57.
- Thrift, N. (1994). Taking aim at the heart of the region. Teoksessa Gregory, D., R. Martin & G. Smith (toim.): *Human geography*, 200–231. MacMillan, London.
- Thrift, N. (1996). *Spatial formations*. 367 s. Sage, London.
- Thrift, N. (1997a). Cities without modernity, cities with magic. *Scottish Geographical Magazine* 113: 3, 138–149.
- Thrift, N. (1997b). The still point. Resistance, expressive embodiment and dance. Teoksessa Pile, S. & M. Keith (toim.): *Geographies of resistance*, 124–151. Routledge, London.
- Unwin, T. (1999). A waste of space? Towards a critique of the social production of space... *Transactions of the Institute of British Geographers* 25: 1, 11–29.
- Vartiainen, P. (1990). Sosiologian ja maantieteen kohtaamisen kolme aaltoa. *Sosiologia* 27: 1, 27–41.
- Vuolteenaho, J. (2001a). Työn lopun kaupunki. Arjen maantiede, työttömyys ja kulttuurinen muutos. *Nordia Geographical Publications* 30: 3, 255 s.
- Vuolteenaho, J. (2001b). Yhdistävä, ahdistava koti: työmarkkinamarginaalisia tarinoita privaatasta. *Alue ja Ympäristö* 30: 2, 3–20.
- Äikäs, T. A. (2001). Imagosta maisemaan. Esimerkkeinä Turun ja Oulun kaupunki-imagojen rakentaminen. *Nordia Geographical Publications* 30: 2, 357 s.